

N:o 5.

Ank. till Riksd. kansli den 5 februari 1903, kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrade bestämmelser rörande bokförings-skyldighet.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 2, har herr *E. O. V. Wavrinsky* anfört följande:

»I motion n:o 2 inom Andra Kammaren upptog jag i föl till förnyadt öfvervägande ett ärende, som jag året förut haft tillfälle draga under Riksdagens pröfning, ej utan framgång, nämligen frågan om *noggrannare bestämmelser rörande bokförings-skyldighet*. Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskott hade år 1901 i sitt utlåtande öfver mitt skrifvelseförslag, n:o 17, funnit, att bestämmelserna i § 2 af 1855 års förordning angående handelsböcker och handelsräkningar »ej längre kunde anses i allo tidsenliga, utan att de böra i vissa delar lämpas efter nu rådande förhållanden, såvida det syfte, man genom nämnda förordning ville uppnå, skall kunna i afsedd grad vinnas». Efter en replik af herr Carl Persson i Stallerhult, hvilken af utskottets ordförande besvarades, godkände kammaren utskottets uppfattning. Första Kammarens andra tillfälliga utskott fann »industriens och näringarnas utveckling möjligen påkalla någon 'modifikation' af förordningen», men då behandlingen af fråga härom syntes utskottet böra äga rum i annan ordning än genom tillfälligt utskott, afstyrkte utskottet ett bifall till medkammarens beslut, och frågan föll.

I föl behandlades ärendet af lagutskottet, som hemställde, »att Riksdagen måtte, i anledning af förevarande motion, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, om och i hvad mån gällande bestämmelser angående utsträckningen af skyldigheten att föra handelsböcker kunna erfordra utvidgning eller förtydligande, samt för Riksdagen framlägga förslag till de lagbestämmelser, hvartill förhållandena kunna anses föranleda». Som motivering härför anförde utskottet:

Gällande lagstiftning angående bokföringsskyldighet torde, åtminstone i den mån densamma afser enskilda personer, kunna sägas hvila på den uppfattningen, att dylik skyldighet bör åligga dem, hvilka på grund af beskaffenheten utaf deras verksamhet kunna antagas behöfva i någon större utsträckning anlita krediten. Det allmänna förtroendet är en grundval för omsättningen, och skydd mot missbruk af detta förtroende är därför ett viktigt samhällsintresse. En förutsättning för beredande af sådant skydd är emellertid, att, då en näringsidkare kommer på obestånd och måste inställa sina betalningar, tillfälle gifves att inhämta tillförlitlig och fullständig upplysning, huru han begagnat det honom lämnade förtroendet, samt hvad anledningen är till det obestånd han iråkat. Då ordentligt och ändamålsenligt förda handelsböcker i detta hänseende bereda den säkraste kännedomen, är bokföring öfver rörelsen för näringsidkaren en skyldighet ej blott mot honom själf, utan äfven mot det allmänna.

Denna åskådning synes utskottet riktigt angifva de allmänna gränser, inom hvilka bokföringstvång är berättigadt, men utanför hvilka detsamma icke bör sträckas. — — — — —

Utskottet, som ansluter sig till den uppfattning, på hvilken gällande lagstiftning i förevarande ämne är byggd, finner, i likhet med motionären, anmärkningar i vissa hänseenden kunna framställas mot det sätt, hvarpå denna uppfattning för det närvarande är genomförd. Af hvad utskottet ofvan anført om syftet med bokföringsskyldigheten torde framgå, att detta syfte skulle bäst tillgodoses därigenom, att dylik skyldighet ålades dem, hvilka drifva rörelse af större omfattning, oafsedt den yrkesställning de i öfrigt intoge. En föreskrift af detta innehåll torde dock knappast kunna blifva af tillräcklig tydlighet och bestämdhet, och det har därför ansetts nödigt att närmare angifva de slag af näringsidkare, hvilka bokföring åligger. Den uppräknig af särskilda yrken, som 2 § af ifrågavarande förordning i detta ändamål innehåller, *lärer emellertid på grund af de ändrade förhållanden, som uppstått efter tiden för förordningens tillkomst, numera vara i viss mån föråldrad och ofullständig. I densamma upptages nämligen icke en del näringar, hvilka i våra dagar ofta bedrifvas i så stor omfattning, att bokföringsskyldighet borde förefinnas.* Motionären har i så-

dant afseende omförmält några exempel, och äfven andra dylika torde kunna anföras. Det synes därför vara lämpligt och behöfligt, att nämnda bestämmelser underkastas ompröfning i ändamål, att förutom nu uppräknade näringsgrenar jämväl andra, som kunna anses med hänsyn till betydelse för affärlifvet vara med dem likställda, måtte, i den mån de utöfvas i afsevärd omfattning, få sig ålagd skyldighet att föra handelsböcker.

Att, liksom jordbruket, de näringar, hvilka med jordbruket sammanhänga, äro fritagna från bokföringsplikt, synes utskottet riktigt, men bestämmelsen härom, sådan den för närvarande är affattad, lärer i tillämpningen hafva gifvit anledning till skiljaktiga åsikter angående frågan, hvilka näringar i förekommande fall böra anses på sådan grund vara undantagna. Stadgandets mening torde vara, att undantaget afser endast sådana näringar, hvilka utgöra verkliga binäringar. Är däremot en näring i och för sig af den beskaffenhet och omfattning, att den är hänförlig under bestämmelserna om bokföringsskyldighet, torde dylik skyldighet böra åligga näringsidkaren, äfven om näringen står i närmare eller fjärmare samband med jordbruk. Att med bestämdhet angifva gränsen härutinnan lärer möta synnerliga svårigheter, men det torde i allt fall förtjäna att tagas under öfvervägande, huruvida ett förtydligande skulle kunna åstadkommas och enhet i rättstillämpningen därigenom vinnas.

Och utskottet tillägger, att en revision af bestämmelserna i ämnet i syfte att gifva desamma en tydligare och mer tidsenlig affattning jämväl i andra afseenden torde kunna icke utan skäl ifrågasättas.

Efter detta skulle man hafva väntat, att utskottet hemställt om en revision af 1855 års förordning i berörda hänseenden. Men utskottet hemställer endast, att Kungl. Maj:t ville taga i öfvervägande, om och i hvad mån en sådan revision bör äga rum. Vid ärendets behandling i Första Kammaren framhöll herr Oscar Almgren »önskvärdheten af att vid frågans behandling Kungl. Maj:t äfven måtte taga i öfvervägande, huruvida icke några bestämmelser borde utfärdas angående de slag af handelsböcker, som erfordras i det ena eller det andra afseendet, samt huruvida icke någon revision af stadgandena rörande dagbok, inventariebok och brefbok borde komma till stånd», hvarefter kammaren biföll utskottets hemställan. Samma framställning som herr Almgren hade jag gjort i min motion, n:o 2, till 1901 års Riksdag, men utskottet i Andra Kammaren, som behandlade motionen, delade icke den uppfattning jag i detta hänseende sökt göra gällande, att den lagstadgade bokföringens beskaffenhet skulle tariffva revidering. Utskottet åberopade för sin afvikande mening lagutskottets vid 1853—54 års riksdag betänkande n:o 49, hvori liknande påståenden bemötas. Ehuru jag icke häraf kunnat öfvertygas om anspråkets oberättigande,

har jag dock låtit denna del af frågan, hvilken faller under § 3 af mera-nämnda förordning, anstå, såsom mindre viktig. Jag instämmer likvisst med herr Almgren uti hans uttalande af önskvärdheten, att äfven denna paragraf blefve underkastad revidering.

Vid föredragning i Andra Kammaren af lagutskottets 1902 utlåtande upptog herr Carl Persson i Stallerhult detsamma till gendrivande. Han fann utskottets skrifvelseförslag hållet i sväfvande ordalag. Hvad utskottets »kläm» vidkommer, kan detta omdöme hafva något fog för sig, ehuru däri icke behöfde ligga skäl till afslag, då motiveringen tydligt och klart uppdrog frågans gränser och innebörd och framhöll grunderna för den begärda revisionen. Herr Persson fann äfven mitt yrkande i motionen om utredning, hvilka noggrannare bestämmelser angående bokföringsskyldighet äro af utvecklingen påkallade, vara affattad i »nästan lika sväfvande ordalag». Hvad i mina ordalag är »sväfvande» har jag mycket svårt att fatta. Att jag icke verkställt fullständig utredning om hvilka affärs- eller industrigrenar böra under lagen i fråga inrymmas, det torde ursäktas mig. Jag skyr ej arbete och utredningar på egen hand, men i detta fall saknar jag material för en tillförlitlig utredning och pröfning af frågans alla detaljer. Det kan ju också ifrågasättas, huruvida ett uppräknande af de yrken, som skola falla under lagen, är det lämpligaste tillvägagångssättet vid denna lagstiftning och om icke ett tydligare uppdragande af gränserna i lagens paragraf vore ändamålsenligare och på samma gång betryggande. I ögonen fallande, alldeles påtagliga brister i lagen har jag, med instämmande af två utskott och i fjol af den Första Kammaren, ådagalagt. Det må vara nog från min sida, för att jag skall vara berättigad att begära en revision, då arten och omfattningen af denna revision angifvas. Att så stora affärsföretag som trävarurörelsen, grufdriften, bergsmannahand-teringen, hotell- och restaurationsaffärerna ej höra hemma under lagen om bokföringsplikt, synes minst sagdt oegentligt. Inträffar en betalningsinställelse i dessa branscher, äro borgenärerna ej berättigade att fordra framläggande af räkenskapsböcker för bedömning af ställningen, under det att denna fordran vid samma förhållande ställes på andra affärsrörelser, ofta af mycket mindre omfattning, där krediten i mycket ringare utsträckning anlitas. Är icke denna olikhet inför lagen en oförsvarlig orättvisa? Dessa omständigheter gifva ofta tillfälle till bittra reflexioner, ehuru allmänhetens uppmärksamhet endast undantagsvis riktas därpå. En färsk påminnelse därom hade vi dock nyligen i Stockholm, då skådespelarne vid Olympiateatern stodo rättslösa vid den krasch, som där inträffade. Den utveckling, teaterverksamheten tagit, ställer densamma ofta i nivå med ganska stora affärsrörelser. I dessa är det allmänna förtroendet en grund-

val, och skydd mot missbruk af detta förtroende är därför ett viktigt samhällsintresse, påpekar lagutskottet. Men hur skall detta förtroende komma teaterverksamheten till godo, om för skådespelarne och i öfrigt dem, som till teaterföretagen bidraga med att lämna kredit, vid inträffadt obestånd hos företagens ansvarige ledare icke tillfälle gifves att inhämta tillförlitliga och fullständiga upplysningar, huru denne tillvaratagit företagets intressen och handskats med krediten. Det bör icke lida något tvifvel, att den affärsmässiga teaterörelsen bör inrymmas under lagen om bokföringsplikt.»

Efter att vidare hafva erinrat om, att förbemälde ledamot af Andra Kammaren vid frågans behandling därstädes nästlidet år hemställt till kammaren, huruvida icke de största falsarierna och oegentligheterna beginges af dem, som vore skyldiga att föra böcker och kunniga däri, samt uttalat den förmodan, att de, som icke kunna föra böcker, icke eller åtminstone endast i mycket sällsynta fall göra sig skyldiga till dylika förseelser, fortsätter motionären sålunda:

»Hvad vet talaren i det stora hela beträffande huru många och huru stora »falsarier och oegentligheter», som begås, samt af hvilka de begås? Denna fråga är betydligt mera komplicerad, än talaren tycks föreställa sig, och undandraget sig till allra största delen ett tillförlitligt bedömande. Om frågan inskränkes till hvad som rör oredligt förfarande mot borgenärer, så ligger det i sakens natur, att de fall, då bokföringspliktige därtill gjort sig skyldige, lättast kunna iakttagas, emedan det just är ur räkenskaperna, som bevismaterialet mot dem hämtas. De, som ej äro bokföringspliktige, undgå i regeln ansvarspåföljd. Talaren tror, att de, som icke kunna föra böcker, icke begå falsarier och oegentligheter, att dessa brott egentligen begås af dem, som äro skyldiga att föra handelsböcker och kunniga däri. I redbarhetens intresse vore det då väl bäst att förbjuda allt förande af räkenskaper.

För att något belysa frågan skall jag be att från min erfarenhet få lämna några uppgifter beträffande de falsarier och oegentligheter, som kunna föras under rubriken förskingring af anförtrödd egendom. Ur några dagliga stockholmstidningar har jag samlat alla notiser i fråga, som jag kunnat finna. Jämför jag deras antal med antalet fall, då under motsvarande tider försäkringsbolaget Tre Kronor haft att på grund af redovisningsgaranti träda emellan, och tillser, huru ofta de senare fallen återfinnas i notiserna, kommer jag för de tre sistförflutna åren till följande resultat:

	1900	1901	1902
Antal förskingringar enligt notiserna.....	48	76	108
Antal fall, då Tre Kronor fått träda emellan, <i>hvilka återfinnas bland notiserna</i>	2	6	4
Antal fall, då Tre Kronor fått träda emellan, <i>hvilka ej återfinnas bland notiserna</i>	41	42	51

Af landets redovisningsskyldige är det emellertid endast ett ringa antal, som ställer bolagets garanti; de flesta affordras ej säkerhet, och då sådan måste ställas, erhålles vanligast borgen af privatpersoner. Likvisst är det, som synes, ett 50-tal fall årligen, då »Tre Kronor» har att träda emellan utan att det kommer till offentligheten. Här af framgår väl med all möjlig tydlighet, att de allra flesta oegentligheter af detta slag aldrig blifva allmänt kända — de tystas ner, bristen täckes af anförvanter, eller också finnes ingen som helst godtgörelse att få. Och bland dessa för allmänheten okända fall hos »Tre Kronor» är det endast ett mindretal, som hänför sig till personer, hvilka varit skyldiga att föra räkenskapsböcker.

Till sist utbrister herr Persson: »Nu synes motionären anse, och jag tror, att äfven lagutskottet har den åsikten — att inga andra än de, som äro skyldiga att föra böcker, föra sådana. Men det finnes tusen och åter tusen, som icke äro skyldiga att föra böcker, men som i alla fall föra sådana för sin affär och sin rörelse.»

Nej, det anser jag alldeles icke, och den åsikten har nog ej heller utskottet; huruvida de äro »tusen och åter tusen», därom skall jag ej yttra mig. Men vore det också tusentals, hvartill gagnar det vid en betalningsinställelse, om de ej äro skyldiga *förete* räkenskapsböcker? Och om de verkligen äro så många, som, utan att vara skyldiga därtill, ändock föra handelsböcker, så kommer ju en utsträckning till dem af bokföringsplikten ej att verka såsom någon tunga. Hur jag ser saken, äro de invändningar, den ärade talaren på västgötabänken framkastade, betydelselösa och vilseledande, ägnade att bortskymma frågans verkliga innebörd. På sådana grunder bör väl frågan icke falla!

Den utsträckning, kreditsystemet i vårt land tagit, gör behovet af skydd mot denna kredits missbruk hos oss allmänbare känt än i många andra länder. Det är därför denna fråga ej är så »oskyldig», som lagutskottets målsman vid ärendets behandling i Andra Kammaren tycktes förmena.

Aberopande mina föregående motioner i ämnet, n:o 2 1901 och n:o 2 1902, samt mitt anförande vid ärendets föredragning i kammaren sistnämnda år, tillåter jag mig att till förnyad pröfning ånyo hemställa, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t

täcktes taga under öfvervägande, huru, genom utvidgning eller förtydligande af gällande bestämmelser angående utsträckningen af skyldigheten att föra handelsböcker, den olikhet inför lagen, som nu råder med afseende på denna skyldighet, må undanröjas.»

Såsom framgår af lagutskottets utlåtande i frågan vid nästlidet års riksdag, hvilket utlåtande motionären här ofvan till större delen återgifvit, anslöt sig utskottet då i hufvudsak till motionärens uppfattning om behovet däraf, att gällande bestämmelser angående skyldigheten att föra handelsböcker blefve föremål för omarbetning eller förtydligande. Nuvarande lagutskott intager väsentligen samma ståndpunkt och håller sålunda före, att lagstiftningen i ämnet visserligen hvilar på en riktig grundåskådning, men att däremot befogade anmärkningar i flera hänseenden kunna framställas mot det sätt, hvarpå denna åskådning är genomförd. Särskildt synes det utskottet otvifvelaktigt, att den i 2 § af förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855 förekommande uppräknings af de näringsidkare, hvilka bokföringsplikt åligger, numera är föråldrad och otillfredsställande. Åtskilliga andra näringar än de i nämnda paragraf omnämnda bedrifvas nämligen i våra dagar i så stor omfattning, att dylik skyldighet borde för dem förefinnas. Å andra sidan torde det kunna ifrågasättas, huruvida samtliga de i paragrafen angifna yrken städse äro af den betydelse för affärslifvet eller utöfvas i den omfattning, att förandet af handelsböcker bör vara ovillkorligen och utan undantag påbudet. Äfven denna senare fråga läser förtjäna att tagas under öfvervägande vid en blifvande revision af bestämmelserna i ämnet.

Utskottet anser sig vidare böra framhålla, att utskottet, i likhet med nästlidet års lagutskott, icke finner lämpligt eller behöfligt, att, såsom motionären i sin förra året afgifna motion särskildt föreslog, bokföringsplikt skulle åläggas hvar och en, som till förvaltning mottoge annans egendom. Likaledes instämmer utskottet i den af nästlidet års lagutskott uttalade uppfattningen, att utöfvare af de näringar, hvilka sammanhånga med jordbruket, icke böra få sig ålagd förpliktelse att föra handelsböcker i andra fall, än då dessa näringar i och för sig äro af den beskaffenhet och omfattning, att de allmänna bestämmelserna om bokföringsskyldighet äro å dem tillämpliga.

Under åberopande af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att Riksdagen måtte, i anledning af förevarande motion, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl.

Maj:t täcktes taga under öfvervägande, i hvad mån gällande bestämmelser angående skyldighet att föra handelsböcker kunna erfordra utvidgning eller förtydligande, samt för Riksdagen framlägga förslag till de lagbestämmelser, hvartill förhållandena kunna anses föranleda.

Stockholm den 5 februari 1903.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.
